

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Tiltas virš vandenų

Vasara pamažu eina į savo pilnatį. Ji vis tokia pat ir sykiu – visiškai kitokia; ji lyg kvėptelėjimas karšty, gili ir juoda kaip pirmą žemę, kvaitinanti gležną žmogaus sielą savo sunkiu gyvulišku kvapu. Sapnas tvyro prieš akis kaip įstabi šalta mėnesiena ir nežinai, ar sapnuoji, ar būdrauji, toks stiprus mėlynas, šaltas sapno voratinklis – lyg styga, kurios nepertrauksi, veikiau jau jinau perpjaus tave pusiau, skambėdama neregimų būtybių balsais!..

Jaunujų yra Joninių naktys, laužai ir ugnys, kibirkštys ir alpstantys lakštingalų balsai tamsoje. Subrendusieji (nenoriu rašyti – pasenę) laukia aušros. Nes ji nutraukia šitą mėlyną sapną, kuriame tiek daug nepažįstamos ir baugios magijos, negailestingo grožio ir puikybės. Daugelį vasarų matęs žmogus jau lyg su nuostaba žvelgia į grožio ir baimės maišatį, jau nelabai ir tikėdamas, kad kažkada galėjo šitaip joje pasinerti. Lyg vandeny, kuris putoja ir sukuriuoja, gašdindamas properšomis ir duburiais.

Galbūt natūralu, kad nejučia apima šitokio vandens baimė. Juk tai mūsų kasdienybė – regis, racionali, bet iš esmės keista ir beprotiška. Jos netgi tikrove negali pavadinti, nes joje per daug tų „purslų“ – neteisybės, skriaudos, pažeminimo, ydų. Šv. Kotrynos Sienietės „Dialogue“ putojantis upės vanduo tą ir reiškia. Kad iš jo išsivaduočiau ir jis tavęs nenuneštų į pragarmę, reikia Tiltu, iškilusio virš urduluojančių bangų. Šv. Kotrynai Juo tampa Kristus – vienintelė atspara prieš beprotišką, žmogų paglemžiantį upės srautą.

Vasaros naktį aš nebeieškau sapno paaiškinimo; nes kas gi gali paaiškinti šitą sapną – mūsų gyvenimą? Ir ką aš daryčiau, jei tas sapno paaiškinimas nuvestų mane tamsiais ir kreivais laiko takeliais labai toli – į pirmą pasaulį?.. Jeigu pamirščiau, kas esu ir kas būsiu, ir nežinočiau tik tai, kuo buvau?.. O buvau sodria pirmą žemę, brangiojo metalo gysla uolos papėdėje, sidabru pavirtusiu vandeniui, o gal net angelo pėdos įspaudu šiltoje žolėje.

Aš prabusiui ir suprasiu – nakties vandenyse, pačiame dugne, šaltai spindi nepasiekiamas, nesuvokiamas pasaulis. Lyg sidabrinis mėnulis, paskendęs upės dugne. Nusirita tamsioji banga, suderinta kylančio vėjo – ir vilkdalgio žiedas neria į prieblandą; nutyla vandens lelijos – ir krūpteli skaidrūs žuvų kaulai ant mėlyno žvirgždo.

Visa tai yra upė, visa tai – sraunūs jos vandenys, pilni sirenų, skenduolių, nugrimzdusių skryninių su lobiais, sidabrinio mėnulio ir biblinės bangžuvės griaučių. Vandenis galbūt jau nebe tokie, kokius juos matė šv. Kotryna iš Sienos, gal jie gerokai seklesni, gal netgi dugnas matyti, todėl nėra taip baisu: bet tų vandenų srovė išlieka tokia pat pašėlusiai stipri ir negailestinga, o gal netgi dar pašėlesnė.

Ir todėl dar tolimesnis, dar sunkiau pasiekiamas atrodo Tiltas.

Ir dar puikesnis, ir dar malonesnis, ir siektinas visomis dvasinėmis išgalėmis.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

*Vasaros vidury
Virš upės
Skraidantis
Laumžirgis
Šitaip spindėjo saulėj,
Šitaip tylėjo,
Lyg nieko
Čia nepažintų,
Lyg būtų atlėkęs
Iš kito laiko,
Iš kito.*

Stasė Lygutaitė-Bucevičienė

MRF

MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2026 m. suteikė 21 000 Eur paremti projektą: **DRAUGAS** laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

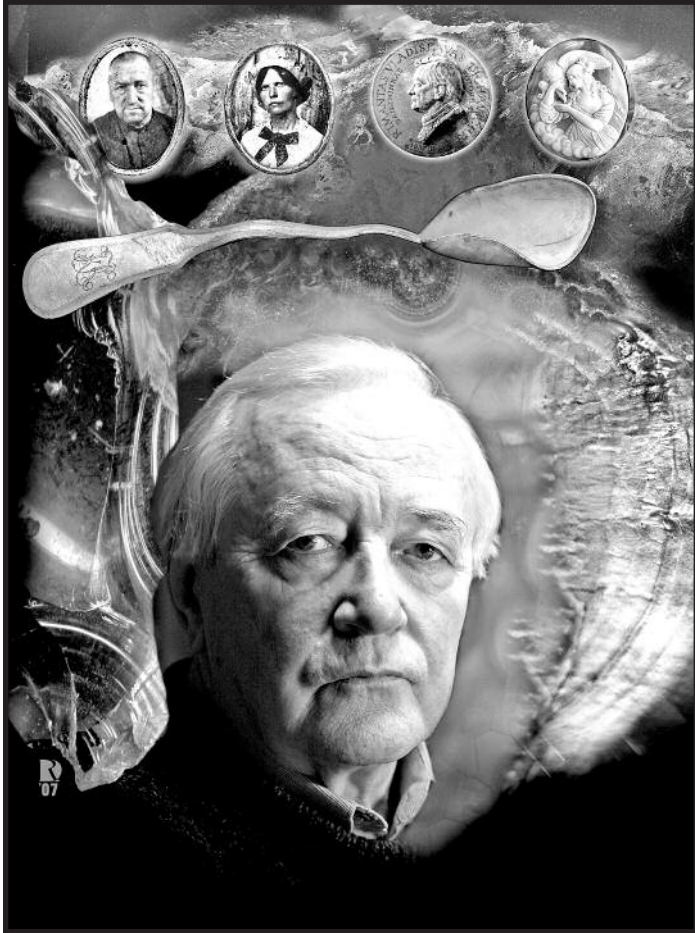
1-as psl. Renata Šerelytė. Tiltas virš vandenų • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Rimantas Dichavičius: „Paišau – kaip maštau, fotografuoju – kaip matau“ • 3-as psl. Algis Vaškevičius. Po Lietuvą keliauja paroda bei pristatoma knyga apie prieškarinio diplomato Magdaleną Avietėnaitę • 4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Po Aukštaitijos nacionalinį parką • 6-as psl. Dalia Poškienė. Tarptautinė knygos šventė „Laikas gyvena knygoje“ • 7-as psl. Julius Keleras. Pažvelgti į tamsą ir nepasitraukti • 8-as psl. Rimantas Dichavičius (tęsinys)

Kitame numeryje: Įteikta Antano Vaičiuliaičio premija už geriausią novelę: šįmet – net trys laureatai!
• Vasaros renginiai ir skaitiniai

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Rimantas Dichavičius

LEONAS PELECKIS-KAKTAVIČIUS

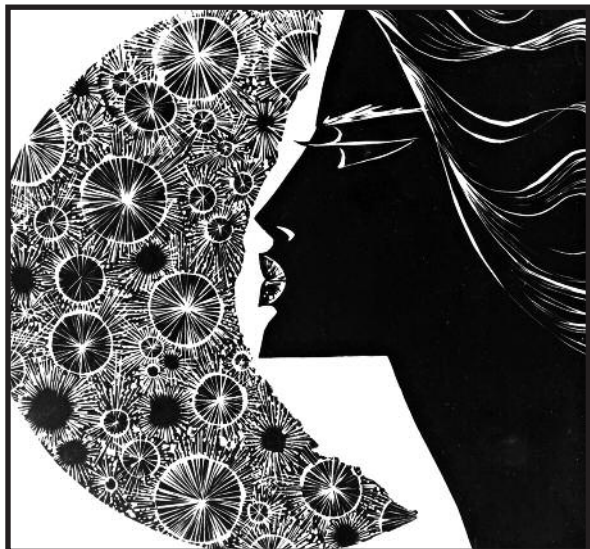

Rimanto Dichavičiaus portretas, kurio viršuje – tėvas, motina, R. D. medalis ir grožio simbolis „Kamėja“. 2000

Kelmės miesto šventę birželio 13-ąją – Gedulo ir vilties dienos išvakarėse – vainikavo Garbės piliečio regalijų įteikimas dailininkui ir fotomenininkui, buvusiam tremtiniui Rimantui Dichavičiui. Šis garbingas vardas jam suteiktas už išskirtinius nuopelnus menui, kultūrai bei gimtojo krašto vardo garsinimą visame pasaulyje. Apdovanojimą įteikė Kelmės rajono savivaldybės meras Ildefonsas Petkevičius.

Nors menininkui jau 88-eri, jis vis toks pat darbingas, pilnas įdomiausių idėjų ir sumanymų. Patys naujausi darbai – skulptūra Nidoje, pavyzdžio neturinčios iliustracijos poezijos rinktinei „Kaip žydi ažuolai“ (jas kurdamas panaudojo ir prasmingiausias, labiausiai dėmesio vertas eilėraščių rinktinėje išspausdintas eilutes) ir anksti šį pasaulį palikusio talentingo kūrėjo Mindaugo Peleckio (1975–2023) knygai „Radikaliai kitoks požiūris į kultūrą“, ekslibrisai daug nusipelnusiems kultūros žmonėms.

Jūsų dėmesiui – pokalbis su žymiuoju menininku, kuriam likimas lėmė daug sunkiai įsivaizduojamų pergyvenimų ir kirčių.

„Jaunystė“. Grafika. 1966

„Paišau – kaip maštau, fotografuoju – kaip matau“, – sako legendinis dailininkas, fotomenininkas, leidėjas Rimantas Dichavičius

Kai bendravome Atgimimo metais, dar gyva buvo Jūsų geroji teta, iš Sibiro į Šiaulius parsivežusi būsima dailininkė, kuris tuomet dar net dorai lietuviškai nekalbėjo ir apie Lietuvos didžiavyrius turėjo tokį supratimą, kokį jam, našlaičiui, buvo įdiegusi sovietinė valdžia. Nepaprastai skaudi buvo vaikystė, paženklinta artimųjų mirtimis toli nuo Tėvynės. Ar dabar, po daugelio dešimtmečių, vis dar kartais sugrįžtate į tuos baisius metus? Kokie vaikystėje patirti pergyvenimai patys skaudžiausi?

Suprantama, atmintis nepaleidžia, ypač vaikystės metų. Esu prieškarinis vaikas. Atmenu net pirmąsias karo dienas, kai skraidė kariniai balionai, kai vieni bėgo, kiti atėjo. Mūsų namas stovėjo šalia kelio Kelmė-Šiauliai, juo sulėtintai slinko tankai, mašinos, gurguolės, žmonės ir arkliai, kaip viena gyva upė.

Pirmosiomis karo dienomis žuvo penkiolikmetis broliukas. Buvo ir daugiau mūsų kaime aukų, ypač pokario metais – visos pakelės ir laukai buvo nusėti minomis, sviediniais, šovinius vaikai krepšiais nešiojo. Pokaris palengvėjimo neatnešė, tapo dar daugiau užaštrintas, nes prasidėjo strибų siautėjimas, partizaninis karas, tremtys. 1945 m. rugsėjo 1 d. visą mūsų šeimą – tėvelius, aklą senelį ir mane, aštuonmetį, stribai ir kareiviai susodino į sunkvežimį ir išvežė į Šiaulius, kur savo aukų jau laukė de-

šimtys gyvulinių vagonų ir būriai ginkluotų vyrų.

Iki galutinės tremties vietos su persodinimais vežė tris mėnesius. Mus išlaipino Uralo papėdėje, vežė rogėmis per gilų sniegą. Užpustytų barakų daug kas nebesiekė. Tapo bado ir ligų aukomis. Taip nutiko ir mano mamytei, o po mėnesio ir aklam seneliui. Vėliau mirtys tapo kasdienybe.

Vienas iš skaudžiausių įvykių nutiko kiek vėliau – vasario mėnesį, per patį didžiausią šaltį. Pėsčiomis užpustytu, apledėjusiu keliu buvo atvaryti keli šimtai rusų, kurie karo metais įvairiomis aplinkybėmis buvo papuolę į vokiečių nelaisvę. Juos išvadavo iš vokiečių lagerių, bet, nepaleidę laisvės, išvežiojo po visą Sovietų sąjungos gulagą. Juos reikėjo kažkur apgyvendinti, todėl buvo duotas įsakymas atlaisvinti vieną iš mūsų keturių barakų, o mums persikelti į likusius tris, kur ir taip suspaustai gyvenome, keliais aukštais ant narų miegodami.

Išvarge, sušalę rusų belaisviai užsikūrė didžiulę „buržuiką“, ją apkrovę savo apledėjusiais vargais drabužėliais. Užkūrė ir giliai užmigo. Vidury nakties išgirdome baisius riksmus – degė visas barakas. Per tą gaisrą vieni žuvo, kitiems pavyko išsigelbėti. Vėliau čia likusius išvežiojo į beribę taigą.

Kad tapote pasaulinio garso menininku, turbūt kažkiek ir genai kalti. Kas buvo tėvai, seneliai? Jei neklystu, jie buvo ne tik sėkmingi žemdirbiai, bet ir bajorai?

Tėvai nieko vaikui nepasakojo apie giminės kilmę. Tik sugrįžęs iš tremties, po kelerių metų pas gimines vartydamas seną knygą, atsitiktinai aptikau nuplėštą lapelį, kur ant kampo pieštuku buvo parašyta: „Vladislavas Dichavičius, likęs iš tikrų bajorų“. Bet tuo metu nebuvo jokios galimybės ieškoti kokių nors dokumentų. Tik atsikūrus mūsų valstybei, paskatinau tai padaryti savo sūnų. Po ilgų klaidžiojimų archyvuose suradome savo ištakas, nukeliančias net iki XV amžiaus, iki Žalgirio mūšio, kur ir Dichavičių vėliava plevėsavo. Surinkus dokumentus, kukliu tiražu išleidau giminės istorijos knygą. Bet aš tuo bajorystės titulu neypatingai didžiuojuosi. Manau, kad kiekviena karta ir kiekvienas atskirai turi savo gyvenimu patvirtinti šį garbingą statusą, vien paveldėjimo maža.

Iš ciklo „Mano laikas“. Tėvo atminimui. Grafika. 1986

Rimantas prie tėvo kapo Sibire. 1969.

Asmeninio archyvo nuotraukos

Nukelta į 8 psl.

Po Lietuvą keliauja paroda bei pristatoma knyga apie prieškario diplomatę Magdalena Avietėnaitę

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Kazlų Rūdos Jurgio Dovydaičio biblioteka neseniai pakvietė lankytojus plačiau susipažinti su primiršta, bet labai daug Lietuvai nusipelnusia asmenybe – diplomate, visuomenės veikėja, žurnaliste, parodų rengėja Magdalena Avietėnaitė (1892–1984). Ji yra gimusi tuomečiame Kalvarijos valsčiuje, Brazavo kaime. Renginio metu pristatyta paroda apie šią asmenybę „Šviesa pro stiklo lubas“ bei to paties pavadinimo knyga.

Magdalena Avietėnaitė, būdama vos 7-erių metų su tėvais išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas, su pagyrimu baigė aukštesniąją mokyklą, o 1914-aisiais baigė Ženevos universitetą. Atsiliepdama į Lietuvos prezidento Antano Smetonos 1919 m. kreipimąsi į užsienio lietuvius, po metų grįžo į Lietuvą ir iki pat okupacijos dirbo Užsienio reikalų ministerijoje (URM) vertėja, šifruotoja, slaptos archyvo tvarkytoja, URM konfidencialiąja sekretore, 1924–1926 m. buvo Lietuvos telegramų agentūros (ELTA) vedėja. Nuo 1926 m. moteris buvo Spaudos biuro viršininkė, vėliau – Spaudos ir informacijos departamento direktorė.

Paroda „Šviesa pro stiklo lubas“ sudomino ir jaunimą

Ji priklausė Lietuvos istorijos, XXVII knygos mėgėjų, Lietuvos kanklininkų draugijoms, turėjo sukaupusi turtingą biblioteką, organizavo įvairias parodas Barselonoje, Lježe, Stokholme, Kopenhagoje, Geteborge, Čikagoje, Briuselyje ir kituose miestuose. Šios parodos dažnai buvo priemonė užmegzti ir sutvirtinti Lietuvos diplomatinis ryšius, todėl to meto spaudoje nuolat pasirodydavo žinučių apie M. Avietėnaitės darbus. Moteris buvo tikra komunikacijos srities profesionalė, užsitarnavusi gerą vardą tarp Lietuvos ir užsienio šalių kolegų.

Ypatingi jos karjeroje buvo ir 1939-ieji, kai New

Yorke vyko pasaulinė paroda „Rytojaus pasaulis“, kurioje dalyvauti Lietuva prezidento Franklin D. Roosevelt buvo pakviesta dar 1936-aisiais ir vienintelė iš Baltijos šalių priėmė kvietimą, nors tai valstybei kainavo daug pinigų. Lietuvos paviljono generaline komisare parodoje buvo paskirta M. Avietėnaitė, tuometėjusi Spaudos biuro vadovo pareigas. M. Avietėnaitė su parodos komiteto nariais rengė eksponatų atranką, koordinavo tarpvalstybinių institucijų darbą, sprendė komunikacijos, logistikos, finansinius klausimus.

Parodai pasibaigus, New Yorko miesto taryba, dėkodama už kultūrinį indėlį į miesto gyvenimą, M. Avietėnaitėi suteikė New Yorko garbės piliečio vardą ir įteikė aukso medalį. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui tos parodos eksponatai iš Lietuvos taip ir liko Amerikoje ir į vėl laisvą Lietuvą sugrįžo tik po daugiau nei pusės amžiaus.

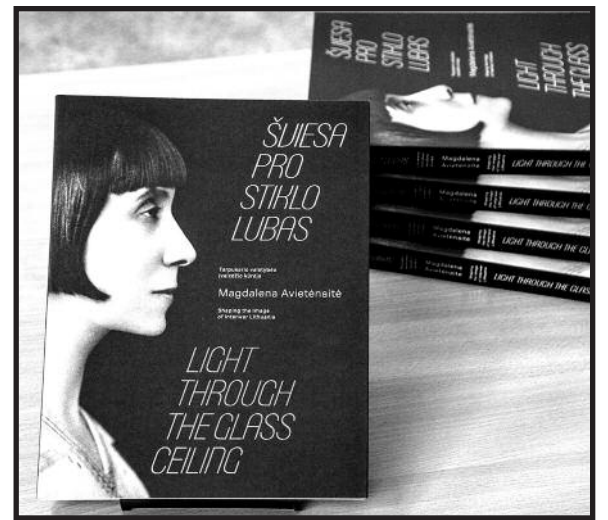
1944 m. vasaros viduryje, priartėjus karo frontui, M. Avietėnaitė pasitraukė iš Lietuvos, glaudėsi karo pabėgėlių stovykloje Vokietijoje, dirbo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus, veikusio užsienyje, generaline sekretore. 1947 m. ji apsisusto Paryžiuje, o 1949 m. išvyko į JAV. Už nuopelnus Lietuvai moteris pagerbta Lietuvos bei užsienio valstybių apdovanojimais, tarp jų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio, Prancūzijos garbės legiono IV laipsnio ordiniais.

Parodą ir knygą susitiki- mo Kazlų Rūdoje metu pristatė ją rengusios Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus specialistės – leidinių rinkinio vyresnioji kuratorė Violeta Karmalavičienė, knygos sudarytoja ir tekstų autorė Kristina Stankaitė, leidinių rinkinio kuratorė Laimutė Baltakojė bei parodos ir knygos dizainerė Julija Tolvaišytė-Leonavičienė.

Pasak V. Karmalavičienės, ši paroda jau demonstruota URM, taip pat keliuose šalies miestuose. Prieš keletis metų į Lietuvą iš JAV sugrįžo didelis M. Avietėnaitės asmeninis archyvas, kuris dar laukia tyrinėjimo darbų.

„Magdalenos gyvenimo istorija, jos biografija atspindi ir parodo beveik visus svarbiausius Lietuvos gyvenimo etapus. Gimusi Lietuvoje, Sūduvos krašte, daugybę metų praleidusi Amerikoje, grįžusi darbuotis į Nepriklausomą Lietuvą, čia valstybės labai suspėjusi nuveikti labai daug, laisvai kalbėjusi ir anglų, prancūzų, vokiečių kalbomis, nuolat kilusi karjeros laiptais ji galėjo tapti ir ambasadore, bet netapo tik todėl, kad buvo moteris.

Tai tikrai unikali asmenybė, kuriai apibūdinti mes pavartojome sąvoką 'šviesa pro stiklo duris', kuri reiškia, jog tuomet egzistavo tam tikri ribojimai be aiškesnio pagrindo, taikomi, pavyzdžiui, moterims

Magdalena Avietėnaitė įamžinta puošniu leidiniu

ar kokioms mažumoms, grupėms užimti aukštesnes karjeros pareigas“, – paaikšino ji.

Istorikai, praeities tyrinėtojai, biografai vieningai sutaria: M. Avietėnaitė tikrai būtų buvusi ministrė, diplomatė, ambasadorė, bet... ji buvo moteris, todėl šių postų niekada taip ir negavo. Ji buvo bene vienintelė moteris prieškario Lietuvoje, prasiūmusi ten, kur tuo metu derėjo būti tik vyrams, bet tuo metu moterimis dirbti tokiose posteose buvo tiesiog „neįprastas ir nenormalus dalykas“, kaip viešai tada buvo teigiama ir rašoma. Tad neatsitiktinai parodos pavadinime yra angliška „stiklinių lubų“ (angl. glass ceiling) metafora. Ji pirmą kartą buvo pavartota 1986 metais ir nusako nematomas kliūtis, ribojančias moterų kilimą karjeros laiptais.

Renginio metu nemažai kalbėta ir apie M. Avietėnaitės seserį Izabelę, ištekėjusią už žurnalisto, rašytojo, ELTA direktoriaus, knygos „Be kaltės“ autoriaus, iš Šakių krašto kilusio Valentino Gustainio. Seserys buvo labai artimos, nuolat palaikė ryšį.

Parodos ir knygos „Šviesa pro stiklo langą“ dizainerė J. Tolvaišytė-Leonavičienė plačiau papasakojo apie tai, kad į Kazlų Rūdą atkeliavo tik dalis šios parodos, kuri yra dar platesnė. Pasak jos, knygos viršeliui pasirinkta būtent mėlyna, kuri yra laikoma diplomatijos, spalva.

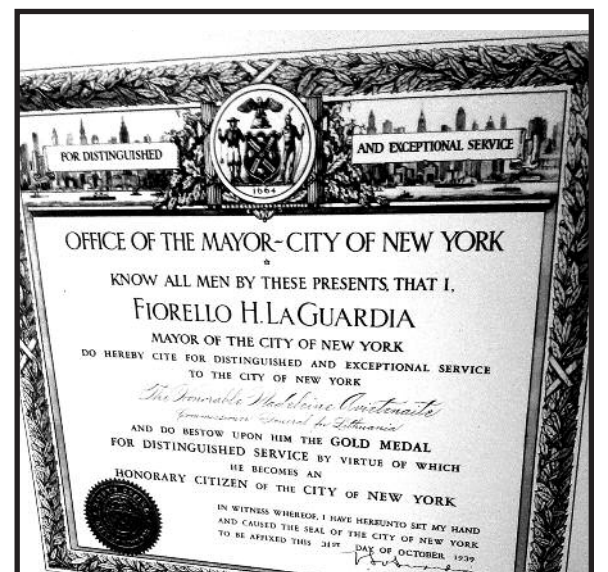
K. Stankaitė kalbėjo apie tai, kad diplomatė savo šeimos nesukūrė, jokių turtų per savo gyvenimą nesusikrovė, nuolat rūpinosi sesers šeima, gyvenimo saulėlydyje apsigyveno vienuolių kazimieriečių globojamuose senelių namuose Putname JAV, buvo palaidota vietos kapinėse.

„Sūduva gali didžiulius, kad čia gimė tokia išskirtinė asmenybė. Ši paroda ir knyga prieš jai atkeliaujant į Kazlų Rūdą jau buvo pristatyta gimtajame M. Avietėnaitės krašte – Kalvarijos savivaldybėje, viešojoje bibliotekoje. Renginio Kalvarijoje metu mes pasiūlėme įamžinti garsią kraštiečių ir jos vardu pavadinta šią viešąją biblioteką. Suprantame, kad tokiam sprendimui reikia laiko, įvairių derinimų, bet labai tikimės, kad ateityje tai įvyks“, – sakė muziejininkė V. Karmalavičienė.

Pasak jos, iš Amerikos lietuvių kultūros archyvo (ALKA) prieš porą metų yra gautos net septynios dėžės įvairių M. Avietėnaitės dokumentų, kurie bus tyrinėjami, planuojama išleisti ir jos laiškus. Jau suplanuota, kad ši paroda bus atnaujinta, papildyta ir ateinančių metų balandį pasieks Marijampolę, tad apie garsią moterį, daug nusipelnusią Lietuvos diplomatijos istorijai, dar neabejotinai išgirsime.

Parodą ir knygą apie Magdalena Avietėnaitę pristatė (iš kairės) dizainerė Julija Tolvaišytė-Leonavičienė, taip pat muziejininkės Laimutė Baltakojė, Kristina Stankaitė ir Violeta Karmalavičienė. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Ekspozicija atspindi svarbiausius diplomatės gyvenimo etapus.

Po Aukštaitijos nacionalinį parką

Pasivaikščiujimas pušų viršūnėmis, informaciniai centrai, pas obuolių sūrininką Mindaugą, pas dangaus ženklų skaitytoją Joną, Labanoro užeiga ir Labanoro dūda Labanoro bažnyčioje

**LAIMUTĖ
VASILIAUSKAITĖ-ROŽUKIENĖ**

Pirmiausia buvom pakviesti kavos ir prezentacijai Anykščių regioninio parko lankytojų centre, kur Aukštaitijos saugomų teritorijų direkcijos projektų vadovė Rasa Petrauskienė papasakojo, kas nauja plėtojant vandens ir pažintinį turizmą Biržų, Anykščių ir Gražutės regioniniuose parkuose – pristatė projektą „Darnaus vandens turizmo stiprinimas Lietuvos ir Latvijos pasienio regione“, kuris trunka nuo 2024 metų ir baigsis šių metų liepą.

Pvz., upių trasose atnaujinti informaciniai riboženkliai, įrengtos valčių prieplaukos, daugiavertės stotelės su saulės baterija, vandens turizmo žemėlapiai, sukurti informaciniai filmukai. Taip skatinamas tausojantis turizmas saugomose teritorijose su vandens sportu: baidarių, kanojų nuoma, žvejyba, gido paslaugomis, nakvyne ir maitinimusi ekologiškais vietiniais produktais, kurie pažymėti tų saugomų teritorijų produktų ženklais. Anykščių regioniniame parke yra 15 stovyklaviečių ir 6 poilsia vietės prie Rubikių ežero bei Šventosios upės.

Projekto partneriai – Jėkabpilio ir Aizkriauklės savivaldybės, Žiemgalos planavimo regionas ir Labanoro regioninio parko direkcija. kurios vyriausiasis specialistas Žydrius Mukulys mus lydėjo kelionėje nuo pat Puntuko ir Lajų tako, o kelionės pabaigoje papasakojo apie Labanoro dūda, patsai ją pūtė Labanoro bažnyčioje.

Anykščių regioninio parko lankytojų centras

Jame daug vaizdinės ir įgarsintos informacijos apie šio miškingo, ežeringo, piliakalniais bei padavimais garsaus krašto gamtą ir žmones. Parko reljefą suformavo paskutinis ledynas prieš 16 tūkst. metų, jo senkloniais srovėna Šventoji, Virinta, Anykšta, Elmė, kitos upės. Regioniniame parke yra vienas gamtinis rezervatas ir 18 draustinių. Vilkatėnų botaniniame draustinyje saugomi nykstantys augalai: kūginiai briedžiukai, geltonieji piengrybiai, auksaviršės ūmėdės, šakotoji skylėtbudė, kuokštinė grifuolė ir itin reta miškinė plikaplaiskė.

Valstybės saugomos gamtos paveldas – Vetygalos ir Variaus atodangos, trys rieduliai: Puntukas, Pašventupio (Puntuko brolis), Pavarių ir miške pasislėpęs (maurais užsitraukęs) požeminis gėlo vandens šaltinis „Karalienės liūnas“, čia kadaise nugarmėjo nuožmi karalienė su visa karieta ir žirgais, o dabar, vietiniai porina, ten gyvena laumės, kartais

Anykščių regioninio parko direktorius Kęstutis Šerepka.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotrauka

išnyra vaidilutė ir dar nežinia kas... Ant Kalitos kalno, pasak A. Vienuolio, stovėjęs bajoro Nykščio dvaras... Apie tai yra šmaikštus padavimas – štai iš kur tas Anykščių pavadinimas.

Parke – aštuoni piliakalniai. Ankstyviausieji priskiriami brūkšniuotosios keramikos kultūrai, pastarieji iš visų pusių supa Rubikių ežerą. Seniausias – **Bijeikių** (arba: *Papilio kalnelis*, iškilęs tarp Rubikių ir Dusyno ežerų, datuojamas I tūkst. vid., gerai matomas nuo apžvalgos bokšto); **Piliakalnio piliakalnis** (I tūkst. pradžia, šlaitai – iki 8 metrų, netoli jo – Kriokšlio pilkapynas, kur rasti penki kapai); **Rubikių** (ežero vardu pavadintas, saloje, kuri anksčiau jungėsi su krantu, o dabar užlieta sąsmauka, šiauriau esantis Šiaulių pilkapynas sunaikintas). Kiek atokiau – **Buivydy** – Laimučio (Miežintos) upelio krante, jame rasta akmenų grindinio, keramikos; **Liudiškių** (netoli Biliūno kapo, vadinamo „Laimės žiburium“) ir **Palatavio** (šalia Latavos upelio XIII a. buvusi Lietuvos-Livonijos siena, todėl manoma, jog joje karūnuotas Mindaugas). **Vilkatėnų** piliakalnis pasislėpęs miške Šventosios kairiajam krante, jo paskirtis – slėptuvės, o ir rastas tik 2015 metais sausį.

Iš visų garsiausias, vienintelis toks išlikęs ir iš-

tyrinėtas Šeimyniškių – arba Voruta prie Varelio ir Volupio upelių. Jos pilis stovėjusi 1251 m. paminėta Hipatijaus XV a. metraštyje „Mindaugas sutelkė savo karius ir nusprendė nesikauti atvirame mūšyje, bet įžengė į pilį, vardu Voruta“. Jos nepajėgė paimti priešai. „...bene mįslingiausia ji būna pavasario naktimis, kai Vorelio ir Volupio pakrantėse, raguvų atšlajose žydi ievos“. Šalia piliakalnio – paminklas Mindaugui ir medinė Vorutos pilies rekonstrukcija.

Į piliakalnius kopti įrengti patogūs mediniai laipteliai. Juose rasti archeologinių radiniai: kirvukų, ginklų antgaliai rodomi ir šiame Anykščių regioninio parko lankytojų centre.

Čia saugomi išskirtiniai medžiai. Anykščiuose karaliauja pušynai (80 proc. visų miškų), Šventosios pažintiniame take išsiskiria Uoksinė pušis (joje – per 30 drevių). Tarp jų įsiterpę ažuolynai, beržynai, uosynai ir liepynai auga daugiausia Pavarių, Gečionių ir Burbiškio miškuose. Anykščių šilelio draustinyje netoli Puntuko nuo seno augę du šventieji ažuolai (juos aprašęs A. Vienuolis). Keliaujant Anykščių siauruku poilsia vietėje prie Žažumbrio ažuolo (200 metų amžiaus senolis), tikėtina, jus užpuls *plėšikai* ir prie jo pririš, kad pajustumėte to laikmečio dvasią.

Iš Kalvelių kaimo apie 17 km vinguriuoja varinės spalvos Varius, kurio žemupyje – hidrografinis draustinis, saugantis kvarcinio smėlio atodangą, Pavarių akmenį ir netoli jo augančią Pavarių liepą – 20-ies metrų aukščio, storų šešių šakų, storo 6 metrų kamieno.

Anykščiai – rašytojų kraštas, iš čia kilę apie 70 žymių Lietuvos žmonių. Garsiausi – Antanas Baranauskas, Jonas Biliūnas, Antanas Vienuolis-Žukauskas, Bronė Buivydaitė, Juozas Tumas-Vaižgantas, Vytautas Račickas, Valdas Papievis, Antanas Biliūnas, Petras Tarasienka.

Antano Baranausko klėtelė – pirmasis memorialinis muziejus Lietuvoje, joje ir buvo sukurtas „Anykščių šilelis“. Antkapinis paminklas Jonui Biliūnui – 14 metrų aukščio „Laimės žiburys“, į kurį irgi reikia kopti, o Ažuožeriai – Antano Vienuolio gimtinė (1882 m. metrikuose *Zaoziorai*) – 1970 m. pastatytas stogastulpis *Veronikos* kryžius (autorius – J. Šlivinskas) jo apysakai „Paskenduolė“.

Anykščių regioninio parko lankytojų centre sutinkame ilgametį Anykščių regioninio parko direktorių Kęstutį Šerepką, kuris pasakoja apie parko steigimosi pradžią lydėdamas medžių lajų tako link pro Puntuką.

Nukelta į 5 psl.

Radiniai-ekspozatai Anykščių regioninio parko lankytojų centre

Puntukas su legendinių lakūnų bareljefais

Atkelta iš 4 psl.

Visi keliai veda pro Puntuką

Jis antras pagal dydį (po Barstyčių akmens) akmuo Lietuvoje: 5,7 m aukščio (1,5 m – po žeme), 7,54 ilgio, 7,34 pločio. Puntuko ledynmečio kelionės brolis taip pat netoliese – tarp Anykščių ir Ažuozerių, irgi atkeliavęs iš Pietų Suomijos, abu rieduliai juosvai rudo granito su biotitu, vadinami „*rapakivi*“ (suomių kalba: sutrešęs akmuo).

Puntuko rieduly iškalti Stepono Dariaus ir Stasio Girėno bareljefai jų skrydžiui 1933 m. per Atlantą atminti. Autorius – skulptorius Bronius Pundzius vokiečių okupacijos metais (nuo 1942 m. lapkričio 18 d. iki 1943 m. liepos 16 d.) bareljefą kalė slapta nuo pašalinių akių įrengtoje virš akmens daržinėje. Bareljefo iniciatorius – Dariaus ir Girėno komiteto lakūnas T. Zauka, o jį tasyk *palaimino* rašytojas A. Vienuolis-Žukauskas, pasakęs: „Puntukas ir lakūnai – vienas kito verti milžinai“.

Kopiame stačiu keleliu Medžių lajų tako (jis už 200 metrų) link. Pirmoji rodyklė kviečia užsukti į vabzdžių viešbutį, antroji – į inkilų ekspoziciją, kuri skirta skraiduoliams: įvairiems šikšnosparniams, varnėnams, zylėms (didžiajai, mėlynajai, kuoduotajai), pelėdoms (žvirblinei, liepsnotajai) ir pelėžiukėms, čiurliui, lututei, žalvarniui, kukučiui, klykuolei. Tiesa, šiame šilelyje moka skraidyti tarp medžių ir voverė, tačiau ji gyvena drevėje.

Pasivaikščiėjimas medžių viršūnėmis

Anykščių šilelio *Medžių lajų takas* – pirmasis toks Baltijos šalyse lajų lygmenyje. Jis įrengtas 2015

m., yra 300 metrų ilgio, pakeltas nuo žemės 20 metrų. Juo eidamas grožiesi mišku, skaitai šiame aukštyje įrengtuose stenduose apie mišką. Aplinkui auga 5 metrų pušys (amžius – apie 780 metų), kiti išpūdingi medžiai, pvz., karpuotasis beržas. Eidamas stenduose skaitai Antano Baranausko „Anykščių šilelio“ ištraukas, dairaisi iš aukštybių kaip paukštis.

„Anykščių šilelis“ į Lietuvos rekordų knygą įrašytas kaip daugiausiai į užsienio kalbų išverstas lietuviškas kūrinys

Šioje romantinėje 342 eilučių poemoje A. Baranauskas (1835–1902) (taip pat: Seinų vyskupas, matematikas, Biblijos vertėjas) aprašė ne tik miško vaizdus, bet ir jo spalvas, garsus, net tylą bei dramatišką istoriją nuo pagonybės iki rusų carinės priespaudos. Poemą jis rašęs vasaromis grįžęs atostogų iš studijų 1858–1859 metais. Naikinamo miško tema sieta su pavergtos tautos likimu. Juk lietuvis *be miško – tarsi medis be šaknų*. Pirmą kartą poema išspausdinta 1860 ir 1861 metais Lauryno Ivinskio kalendoriuose (I dalis be autorystės, II – Jurkšto Smalūšio slapyvardžiu), o atskira knyga išėjo Vilniuje tik 1905 metais.

Medžių lajų tako pabaigoje įrengta 34 metrų apžvalgos aikštelė

Nuo Lajų tako apžvalgos bokšto atsiveria Šventosios vingiai, Lynų tiltas, permestas per Šventosios upę, kuriuo gali nukeliauti prie *Karalienės liūno*, Rubikių ir – Dusyno ežerų toliai. Tiesa, į patį aukščiau-

Lajų tako apžvalgos bokštas

sią apžvalgos bokštą tektų kopti pėstute: keltuvus sugedęs, naujas liftas tik projektuojamas, tam skirta 15 tūkst. eurų.

Medžių lajų tako informacinis centras

Ten gali pasimokyti, kaip pasigaminti inkilą, pamatyti, kaip atrodo (ir pasiklausyti) paukščių giesmininkų: ankstyvosios pečialindos, juodagalvės devynbalsės, didžiosios krakslės, margasparnės musinukės, karietaitės, kikilio, lakštingalos, liepsnelės, strazdo (juodojo ar giesmininko), tošinukės, varnėno, vieversio, volungės, žaliukės, didžiosios zylės ir visų Lietuvos pelėdų ūkavimų. Pavaizduota miško istorija nuo 1706 metų, kai jį plynai iškirtė švedai, iki dabartinių laikų.

Šiame centre sužinai, kad Šventoji yra ilgiausia tik Lietuvos teritorijoje tekanti upė (246 km), o jos viena iš šešių išpūdingų senvagių, pasagos formos, yra būtent Anykščių šilelyje. Šventoji anksčiau buvo vienas iš pagrindinių kelių per Lietuvą. Ji išteka iš Samanio ežero (Ignalinos r.), teka per Zarasų, Utenos, Anykščių, Ukmergės, Jonavos rajonus, kol įteka į Nerį. Pirkkliai Šventąja, tada Nerimi ir Nemunu pasiekdavę pajūrį.

Sužinai, kaip anykštėnai caro metais *prikėlė* šilelį Šventosios pakrantėse: slapta kartu su grikliais sėjo ir pušų sėklas. Tos prieš šimtmetį išdygusios pušelės (pirmose Anykščių šilelio nuotraukose) dabar vadinamos senpušėmis. Turint omeny taip sparčiai kertamus miškus, norisi pacituoti A. Baranauską: „*Kalnai kalnuoti, pakalnės nuplikę! Kas jūsų grožei senobinei tiki?*“

Pabaiga kitame numeryje

Inkilų viešbutis

Lynų tiltas, matomas nuo Lajų tako.

Tarptautinė knygos šventė „Laikas gyvena knygose“

DALIA POŠKIENĖ

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Istorinėje prezidentūroje Kaune būsėsi ne tik XXVII knygos mėgėjų draugijos nariai. Jau trisdešimt antrą kartą gegužės 7 d. į Kauną kvietė tarptautinė knygos šventė „Laikas gyvena knygose“. Sulaukėme garbių svečių iš Punsco, Šveicarijos, Pagėgių, Vilniaus.

Sveikinimo žodžius tarė LR Seimo narys, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkas prof. Valdas Rakutis. Jis apžvelgė lietuviškos knygos kelią, jos svarbą ir rašytojui, ir skaitytojui.

Graži bendrystė sieja su Lenkijos Punsco valsčiumi. Viršaičio pavaduotojas Jonas Vaičiulis pasidžiaugė, kad tai lietuviškiausia žemė Lenkijoje, kur puoselėjama lietuvišybė, tradicijos, kur Kovo 11-osios licejuje dėstoma tik lietuviškai.

Placią kultūrinę vagą tęsia Europos parlamento narys prof. Liudas Mažylis. Jo susitikimai Lietuvos mokyklose, bibliotekose, parodos, knygų pristatymai – papildoma veikla prie svarbių darbų Europos Parlamente.

Mero Visvaldo Matijošaičio padėkas aktyviems Draugijos nariams ir šventės organizatoriams įteikė Kauno miesto savivaldybės Tarybos narys Gediminas Vasiliauskas. Šventės dalyvius pasveikino ir prisiminimais apie savo Tėvą Valdemarą Michalauką – ilgametį lietuvių kalbos dėstytoją įvairiose švietimo įstaigose – bei ryšius su kalbininkais dailiosios miesto Tarybos narė prof. Jūratė Jankauskienė.

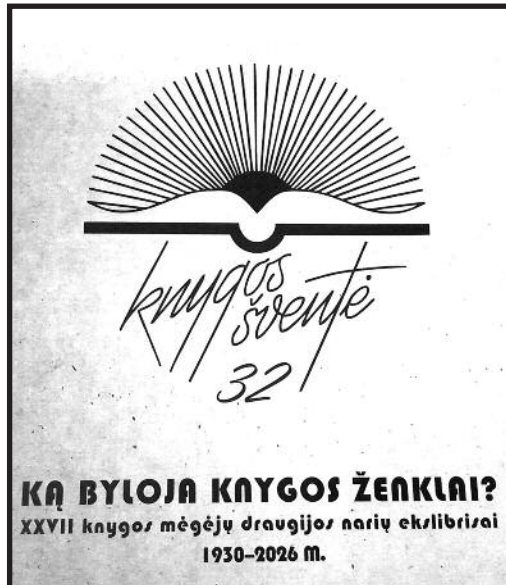
Džiugu, kad Draugijos nariai pelnė ir LR kultūros ministrės Vaidos Aleknavičienės padėkas.

Šventėje dalyvavę viešnios iš Mažosios Lietuvos – Pagėgių savivaldybės vicemerė Greta Bušniauskaitė ir Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos direktorė Inga Kuzmarskienė pasidžiaugė savo kraštiečių, Pagėgių Garbės pilietės Jūratės Caspersen neįkainojamais darbais šiame raštijos pradininkų krašte.

Jūratė Caspersen – Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Kultūros komisijos pirmininkė, Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkė ir Knygų klubo Ciuriche įkūrėja, XXVII knygos mėgėjų draugijos narė; ypatingą dėmesį skiria ne tik gimtajam kraštui,

XXXII knygos mėgėjų draugijos knygos šventės svečiai ir organizatoriai istorinėje prezidentūroje Kaune

Naujausias draugijos leidinys

bet ir kultūros istorijos tyrinėjimui. Konferencijoje skaitė pranešimą „Senosios lietuvių raštijos paminklas šioje Nemuno pusėje: apie Piktupėnuose parašytą pirmąją lietuvių kalba istorijos knygą ir jos autorių Kristupą Danielių Hasenšteina“.

Karališkosios Prūsijos rašytojo, poeto, istoriko, vertėjo, Karaliaučiaus universiteto absolvento, Piktupėnų lietuvių parapijos klebono Kristijono Danieliaus Hasenšteino (1756–1821) aprašyta Napoleono karo, visa jėga persiritusio per Prūsiją, istorija išsi-

skiria itin vaizdžia ir taisyklinga lietuvių kalba, turi ir grožinio kūrinio elementų. Rašė lietuviškas eiles, talkino Martynui Liudvikui Rėzai, leidusiam *Dainų rinkinį* (1825) ir rengusiam Biblijos IV leidimą (1824). Pats 1813 m. išleido Napoleoną smerkiančią knygėlę *Landšturmo giesmė* (perspausdino Vaclovas Biržiška *Tautoje ir žodyje*, t. 7) ir karo su Napoleonu istoriją *Nusidavimai švento kariavimo* (1814) – vieną pirmųjų pasaulinės istorijos knygų lietuvių kalba. Išleido Reformacijos istoriją *Kaip krikščioniška viera bey bažnyčia* <...> atnaujinta (1818).

J. Caspersen pasidalijo išvalgomis ir apie dr. Liucijos Citavičiūtės knygos *Kristupas Danielius Hasenšteinas. Nusidavimai švento kariavimo*.

Minint Valančiaus metus, Etninės kultūros globos taryba 2027 metus paskelbė atmintiniais Knygnešystės metais. 2027-aisiais sukanka 160 metų, kai buvo įkurta pirmoji knygnešių organizacija – Valančiaus lietuviškų knygų leidimo ir platinimo organizacija. Knygnešystė svariai prisidėjo, kad carinės Rusijos okupacijos laikais būtų išsaugota lietuviška raštija ir pažadintas daugelio Lietuvos žmonių poreikis skaityti ir kalbėti gimtąja kalba, būtų subrandinta lietuviška savimone ir išauginta jaunoji karta, trokštanti siekti Lietuvos nepriklausomybės.

Kunigas dr. Saulius Paulius Bytautas OFM, Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios klebonas ir pranciškonų vienuolyno gvardijonas kalbėjo apie Vyskupo Motiejaus Valančiaus metų programą, Motiejaus Valančiaus palikimą.

Šiais metais sukanka 200 metų, kai įkurta Seinų kunigų seminarija. Punsco „Aušros“ leidyklos direktorius, poetas Sigitas Birgelis pranešime apžvelgė Seinų vyskupystės ir seminarijos ištakas. Kalbėjo apie seminariją – slaptąją lietuvišybės tvirtovę, draudžiamosios spaudos platinimą bei knygnešystės tinklus, pirmuosius slaptus laikraštėlius. Seinų seminarija spaudos draudimo metais veikė kaip „Valstybė valstybėje“. Miluko, Būčio ir kitų klierikų draša leisti slaptus laikraščius, bendradarbiaujant su tokiais knygnešiais kaip Kaukas ar Pet-

ruškevičius, paruošė dirvą tam moderniam tautiniam atgimimui, kurio simboliu vėliau tapo ir ten mokėsis Vincas Kudirka.

S. Birgelio pranešimas „Seinų kunigų seminarija: Tautinio atgimimo lopšys ir intelektualinis pamatas“ labai sudomino konferencijos dalyvius, buvo aptarta ir galimybė aplankyti Seinus.

Šiais metais minimas ir Lietuvos radijo 100-metis. Rašytojas ir žurnalistas Laimonas Inis priminė Domo Akstino, Snieguolės Jurskytės pastangas įamžinti prof. Alfonso Jurskio – Radijo ikūrėjo palikimą, apie išleistą knygą *Sudiev, Tėvyne, priešų pavergtoji*, kuriai parašęs įžangą ir redagavęs.

XXXII tarptautinei knygos šventei Draugija parengė ir išleido proginį leidinį *Ką byloja knygos ženklai? XXVII knygos mėgėjų draugijos narių ekslibrisai 1930-2026/*. Trečiąją leidinio dalį sudaro Vladimiro Beresniovo sukurti ekslibrisai Draugijos nariams ir Garbės nariams.

Pranešimus lydėjo parengtos virtualios parodos: Alvydo Surblio ir dr. Raimundo Kaminsko „Motiejaus Valančiaus veikalas *Žemaičių vyskupystė*, Valdo Kubiliaus, Dalios Poškienės ir kitų. Kolekcinį knygų rinkinį apie Knygnešystę Sūduvoje pristatė prof. Arimantas Dumčius.

Visų knygos švenčių vedėjas, meninės programos atlikėjas aktorius Petras Venslovas pasidalino prisiminimais apie susitikimus su Lietuvos atvykusiu Nobelio premijos laureatu Česlovu Milošu. Skaitė jo kūrybą lietuvių ir lenkų kalbomis. Meninę programą pavadino taip: „Česlovas Milošas: „Mano tėvynė – ne valstybė, o krašto vaizdis, atmintis, upės ir vardai“. Poeziją lydėjo Lauros Lukenskienės kankliavimas.

XXVII knygos mėgėjų draugija dėkoja šventės geradariams – LR Kultūros ministerijai, Kauno savivaldybei, Jūratės ir Jes Caspersen šeimos fondui, Kauno Europos direct centrui, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Istorinės prezidentūros Kaune vadovei Renatai Mikalajūnaitei, visiems, prisidėjusiems prie šio tarptautinio renginio organizavimo.

Dalia Poškienė – XXVII knygos mėgėjų draugijos pirmininkė, LZS narė.

Draugijos nariai. Kaunas, 2026.05.07

Pažvelgti į tamsą ir nepasitraukti

JULIUS KELERAS

Yra poetų, kurie rašo apie patirtį, ir yra poetų, kurie rašo iš patirties. Gintaras Bleizgys – be abejo, tarp pastarųjų. Jo naujausias rinkinys „Šešėlių upė“, išleistas 2025-aisiais Vilniuje, leidykloje „Slinktys“, nėra eilėraščių knyga įprasta prasme. Tai savotiškas erdvėlaikio dokumentas – intymaus, kartais brutalaus savęs tyrinėjimo žurnalas, kuriame tekstai datuojami dienomis taip, tarsi kiekvienas posmas būtų tikslus įrašas paciento ligos istorijoje. Skaičiai 2021-10-04, 2021-10-05, 2021-10-06, besikartojantys pirmosios scenos eilėraščiuose, primena ne tiek kompozicinę priemonę, kiek laikrodžio preciziją: Bleizgys žino, kad kiekviena prasmingo likimo minutė yra nepakartojama.

Rinkinys sudarytas iš trijų scenų – struktūra, primenanti teatro dramaturgiją, bet teatro be scenų, be kitų veikėjų, be pertaukų. Čia tik vienas žmogus ir upė, kurioje jis mato savo šešėlį. O šešėlis – tai, kas lieka, kai šviesa jau nuėjo.

Bleizgio poezija kyla iš konkrečios geografijos ir konkrečios biografijos, nors niekaip negalima jos suvesti į autobiografinę lyriką siaurąja prasme. Viename pokalbyje autorius yra pasakojęs apie vaikystę Druskininkuose: „juoda tarsi koks demonas mane užspaudusi vienatvė tamsiais, girgždan-

suprasti, ir suprasi – jis pirmiau sureaguoja.

Tūlas eiliuotojas šioje vietoje sakytų: „man buvo labai skaudu“. Bleizgys nevaitoja: „čia ritinys iš mano gyvenimo knygos / kurį turėsiu sukramtyti ir praryti / kuriuo su niekuo negaliu dalintis“. Ir tai yra vienas ryškiausių šios knygos momentų – skausmas neviešinamas, nedalijamas, ir autorius nesiskundžia, o tiesiog konstatuoja.

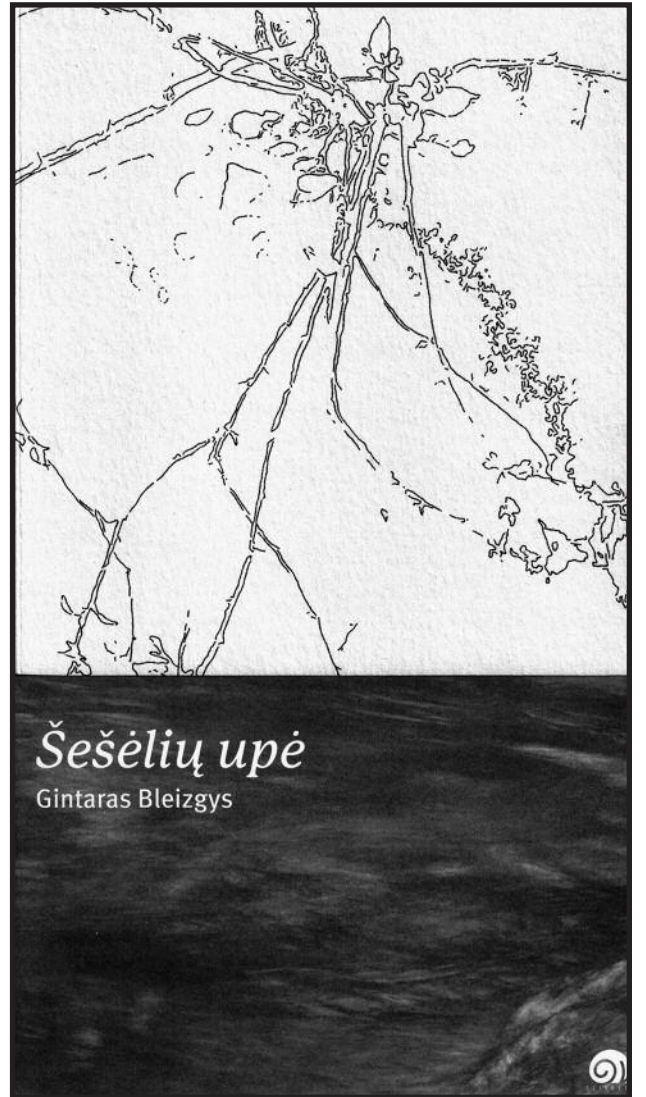
Pirmosios scenos eilėraščiai klajoja po konkrečias ir mitines erdves: Airija, viešbučio kambarys, doko krantinė, Dublino aludė, traukinys naktį. Tai ne kelionės aprašymai – tai vidinės būsenos landšaftai. „išlipu pro langą pasaulyje / kuriame niekas manęs nepažįsta / ir einu nesama gatve / ir linguoja žibintai / siaubo pasakų motyvais vinilais / gyvenimo knygomis kuriose / aidi negrižtančiųjų žingsniai“. Čia yra R. M. Rilke's „Duino elegijų“ atgarsis – vienišas žmogus pasaulyje: kiti žmonės tėra tik fonas, aidas, praeities šmėklos.

Bet svarbiausia pirmosios scenos dalis – eilėraščių apie vienuolę netoli Varšuvos. Eilėraščių paskojoja apie Čiurlionį, apie vienuolyną, apie moterį su vienuolišku rūbu, kurio audinys „įtemptas vėjo plazdėjo kaip burė“. Tai – ne religinis eilėraščių ir ne erotinis; tai – žmogaus ieškojimas žmoguje. Jis yra labai tikslus, be sentimentų, be moralizavimo: „po visko žvalgiausi aplinkui ir liaunas / kaip daigas / rodės žmogaus gyvenimas“. Ši eilutė – viena iš galingiausių visoje knygoje. Žmogaus gyvenimas kaip liaunas daigus – ir tai yra ir pažeidžiamumas, ir atsinaujinimas, ir atsparumas.

Antroji scena – filosofinė, mitologinė. Čia atsiranda Kaino ir Abelio archetipas, motinos sielvarto tema, broliškumo kaip metafora (arba kaip tikrovė – Bleizgys šios ambivalencijos neišsprendžia, nes jos išspręsti neįmanoma). „ieva aprauda abelį / vydama šalin išsigandusį kainą / motina pirmą kartą / nekenčia vieno iš savo sūnų / nesupranta / kas atsitiko jos širdžiai“. Čia yra kažkas, kas primena Sophoklio tragedijų struktūrą, kurią autorius ir pats mini: ne vieno žmogaus drama, o žmonių dramų schemų kartojimas per vieno žmogaus gyvenimą. Blogis neturi vieno veido – jis yra struktūrinis, pereinantis iš kartos į kartą kaip genetinis kodas.

Antroji scena taip pat sugrąžina nuolat besikartojantį „atitraukti užuolaidas“ motyvą – bene stipriausią šio rinkinio leitmotyvą. Užuolaidos visoje knygoje veikia kaip riba tarp vidinio ir išorinio pasaulio, kaip apsaugos mechanizmas ir kaip kalėjimo kameros. Jas atitraukti reiškia išsiduoti – ir kartu išsilaisvinti. Autorius apie savo psichologinę savigynos strategiją yra kalbėjęs tiesiogiai: „mokykloje išmokau nuo visų atsitolinti. Tarsi sienomis apsistaciau, mažai reaguodavau į aplinką.“ Eilėraštyje ši siena virsta užuolaida – lengvesne, permatomesne, bet tokia pat realia.

Vienas labiausiai stulbinančių sekos „Šešėlių upėje“ kūrinys – tai dviejų dalių eilėraščių apie bažnyčios požemius, kuriuose išsikūręs kazino, altoriai prie kurių pilamas alus, ir negyvas žmogus ant grindų, apie kurį visi aplinkui kalba, bet niekas nenori būti įvykio liudininku. Bleizgys šioje sekoje perima visų galimus balsus: apsaugininko, kuris rėkia, kad pašaliniam draudžiama; baro darbuotojo, kuris tiesia kepintos duonos; paties lyrinio „aš“, kuris galiausiai sako: „ne / aš dalyvis aš / visame tame dalyvavau“. Šis požemio epizodas yra svarbus dėl kelių priežasčių.

Gintaras Bleizgys. *Šešėlių upė*. – Vilnius, Slinktys, 2025

Pirma, jis be jokios alegorijos, be slėpimo – tiesiog vaizdo seka, kuri pati save paaiškina demaskuoja šiuolaikinės visuomenės absurda. Antra, jis performatyviai susijungia su lyrinio subjekto asmenine kaltės-ir-atsakomybės tema: „nuo tada kai užmušiau brolių / nebeatiriu saugumo jausmo“. Šios eilutės apimtyje žodis „užmušiau“ gali būti ir metafora, ir tiesiogine prasme, ir tai yra tas pats efektas, kurį sukuria geras psichoanalitinis tekstas – jis neleidžia nuspręsti, kur baigiasi tikrovė ir prasideda simbolis, nes svarbu tik tai, kad kaltė yra tikra ir jaučiama kaip tikra.

Trečioji scena yra labiausiai spekuliatyvi – čia Bleizgys kalba Planko konstantomis, Brauno judėjimu, fotonų blykstėmis, subatomiais uraganais. Tai – poezija, naudojanti fizikos kalbą, bet ne scientistinę. Tai kalbėjimas per fizikos metaforas apie egzistencijos struktūrą: „todėl esu jūra / todėl gūra į molą bangos / todėl vis konstruoju pasaulį iš nesustabdomos / tėkmės ir atplaišų todėl mirusieji / yra su manim per visas mano dienas“. Čia bangų ir dalelių dvejbė virsta sielos ir laiko dvejbe: mes esame atominė medžiaga: tiek prisiminimai, tiek abu šie egzistencijos lygmenys yra vienodai tikri.

Trečiojoje scenoje dominuoja motinas ir sūnaus santykis, žiemos peizažas, penkiametis Samuelis Girius, su kuriuo vakare apeinamas namas su žibintais ir žvakėmis: „kokia tamsa tėveli! / koks žygis į niekur!“ – vaikas sako tėvui tai, ko tėvas su savo tėvu nebuvo patyręs. Ši eilučių pora yra viena skaudžiausių ir šviesiausių visoje knygoje – skausmas perduodamas iš kartos į kartą perteikiamas ne tik kaip trauma, bet ir kaip klausimas, ir klausimas yra svarbesnis už atsakymą.

Rinkinio pabaiga sugrąžina sodą, laumžirgius, iškirsto sodo erdvę: „iškirstam sode laumžirgiai – / koks didelis yra / iškirstas sodas –“. Brūkšniai po dvigubos eilutės pabaigos nėra sinkopė ar gesto trūkumas – tai tylos ženklas, kurį reikia išklausti, ne užpildyti. Bleizgys žino, kaip tyliai baigti tai, kas garsiausiai pradėta.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kas „Šešėlių upėje“ yra ne mažiau svarbu kaip turinys – forma. Eilėraščių rašyti be skyrybos ženklų arba su minimaliais, be didžiųjų raidžių pradžioje, be tradicinės strofikos. Tai nėra avangardizmo poza – tai funkcionalus pasirinkimas. Tekstas teka kaip upė, be dirbtinių sulaikymų. Frazė, kuri kituose eilėraščiuose būtų baigtiniu sakiniu, čia tęsiasi ir tęsiasi, kol praranda kontūrus ir susilieja su kita fraze. Skaitytojas yra priverstas pats nuspręsti, kur sustoti ir įkvėpti.

Nukelta į 8 psl.

Poetas Gintaras Bleizgys

čiais vakarais toje palėpėje“. Ši vienatvė – ne romantinė, ne melancholiška, o visomis kojomis gyvenimą atsirėmusi vienatvė – yra tas pirmasis vandens sluoksnis, iš kurio teka visa „Šešėlių upė“. Rinkinys atsiveria tokia eilute: „saulės blyksnis spalio pušyne varpai / laikas stingsta ties tingiai / siūbuojančių medžių kamienais“. Čia esama kažko, kas primena Čiurlionio partitūras – laike sustojęs vaizdas, kuris pats save nešasi kaip garsą. Laikas sustingęs ne todėl, kad nieko nevyksta, o todėl, kad vienu metu vyksta per daug: vaikystė, branda, praradimas, supratimas.

Pirmoji scena – labiausiai kūniška, labiausiai konkretus spalio rytas Nemuno pakrantėje. Autorius išlenda iš miško, eina trinkelėmis išklota panemune, mato žvejus, gulbes, nebenaudojamą garlaivį. Tai – lietuviška gamtovaizdžio eilėraščių tradicija, bet Bleizgys čia lūžtančiame šiame pasakojime daro ką, ko toje tradicijoje paprastai nebūna: jis leidžia praeitį išilaužti į dabartį kaip fizinį smūgį. „staiga vėjas kaip švitrinis popierius / paliečia akis / atmintis tarsi spazmai / sviedžia mane ant žemės / verčia raitytis ir gūžtis“. Tai ne metafora ir ne palyginimas. Tai fenomenologinis tikslumas – somatinė atminties anatomija, kurią moderniosios traumų psichologijos tyrimai puikiai atpažintų. Kūnas žino tai, ko protas dar nesugebėjo

Rimantas Dichavičius

Atkelta iš 2 psl.

Kad Rimantas Dichavičius talentinga asmenybė, neginčijamas faktas, tačiau ir tokio darbštumo, kuris lydi visą gyvenimą, galima tik pavydėti. Vien svarbiausių darbų sąrašas užima kelis puslapius. Tik ką užbaigėte dar vieną labai rimtą darbą – monografiją, kurią atsivertus tai, kas sukurta, – lyg ant delno. Kodėl Jūs pats ėmėtės jos sudarymo?

Kai gyveni ir dirbi daugiau mažiau ramiu ritmu, lyg ir nėra reikalo gręžiotis atgal. Viskas tvarkingai sugula

šimtmečius dėliota mozaika: piešiniai, grafika, plakatai, tapybos darbai, fotografijos. Fotografijoje išryškėjo keli ciklai – etnografija, liaudies menas, dailininkai, jų kūrybinė erdvė, išsikristalizavo „Žiedai tarp žiedų“ ciklas.

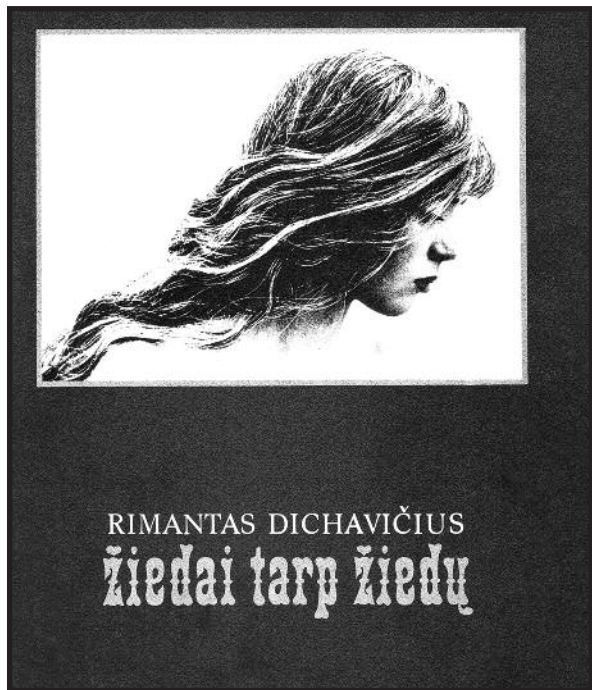
Norėčiau sugrįžti keliolika metų atgal, kai gimė ypatingas tritomis „Laisvės paženklinči“. Neseniai į mano rankas pateko a. a. sūnaus Mindaugo rašyta recenzija apie pirmąjį tomą, kurioje išskirti Jūsų pasakyti žodžiai: „Tai, kas buvo iškovota ir apginta, privalo būti išsaugota, pratęsta ir gau-

sinama.“ Tas tomas buvo įvardintas kaip įspūdingas paminklas Lietuvai ir jos simboliams bei tiems, kas juos kūrė. Negalėjau neatkreipti dėmesio ir į tai, kad spaudai rengėte Jūs pats, leidyklai tik talkinant. O iš viso trijuose tomuose pristatėte kelis tūkstančius žymiausių Lietuvos menininkų kūrinių. Kas labiausiai įsiminė, sudarant tą tritomį, na ir kaip jie buvo sutikti, įvertinti? Kaip jie vertinami dabar?

Ar tiesa, kad tie trys tomai išleisti pardavus žemę, už kurią su tėvais buvote ištremtas į Sibirą?

„Laisvės paženklinči“ gimė iš didelės neteisybės, kurią gyvai pamačiau. Mūsų kūrėjai, nuostabūs profesionalai, dar net prieš paskelbiant Lietuvos nepriklausomybę labai daug padarė, o vėliau, per trumpą laiką sukūrė valstybei reikiamus simbolius ir ženklus – heraldiką, pinigus, pašto ženklus, apdovanojimus, paminklus, kūrė istorinius paveikslus, vitražus, liko nepastebėti.

Kai supratau, kad jokia leidykla tokio darbo nesiims, nutariau imtis pats. Net lakiausia fantazija neleido suprasti tikrosios būsimojo darbo apimtį. Teko parduoti tėvų ir senelių žemę, kurią sugebėjau atgauti per 28 teismus. Gautas lėšas skyrčiau savo sumanymo įgyvendinimui, ir mano darbas atgulė į tris tomus. Darbas užsitę-

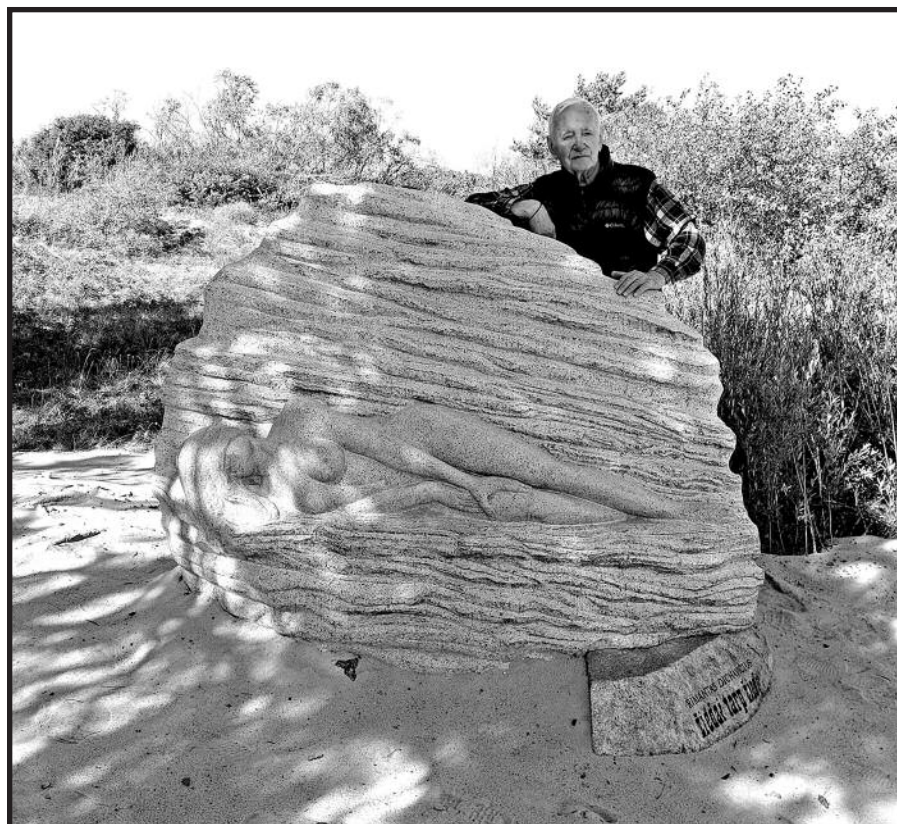
7 cenzūros antspaudai ant knygos „Žiedai tarp žiedų“ viršelio

į stalčius, lentynas ar įsitauso ant sienų. Bet ateina laikas, kai pagalvoji, jog kada nors tai gal bus įdomu ir kitiems, bent kaip trupiniai, liudijantys savo laiką. Nenorom suskaičiavau net vienuolika prezidentų, generalinių sekretorių, fiurerių, kuriems vadovaujant teko gyventi, atsinaujinti pagal kiekvieno didžiojo vado užgaidas ar jo skelbiamas „amžinas“ tiesas.

Daug metų dirbęs redakcijose ir leidykloje, panaudojau savo patirtį ir paruošiau autorinę monografiją. Jos paantraštėje pažymėjau „Laiko šukės ir aidai“. Susidarė labai marga, per de-

šimtmečius dėliota mozaika: piešiniai, grafika, plakatai, tapybos darbai, fotografijos. Fotografijoje išryškėjo keli ciklai – etnografija, liaudies menas, dailininkai, jų kūrybinė erdvė, išsikristalizavo „Žiedai tarp žiedų“ ciklas.

Norėčiau sugrįžti keliolika metų atgal, kai gimė ypatingas tritomis „Laisvės paženklinči“. Neseniai į mano rankas pateko a. a. sūnaus Mindaugo rašyta recenzija apie pirmąjį tomą, kurioje išskirti Jūsų pasakyti žodžiai: „Tai, kas buvo iškovota ir apginta, privalo būti išsaugota, pratęsta ir gau-

Rimantas Dichavičius: „Atidengėme skulptūrą Nidoje“. 2025

Pažvelgti į tamsą ir nepasitraukti

Atkelta iš 7 psl.

Datavimas – dar viena struktūrinė ypatybė, kuri nėra formali dekoracija. Tai suteikia tekstams savotišką dienoraščio statusą: ne eilėraštis, parašytas apie tą dieną, o eilėraštis, parašytas tą dieną. Skirtumas yra esminis, nes jis keičia skaitytojo santykį su tekstu – mes ne stebime, o esame paliudijami.

Rokas Bilinskas, knygos dizaineris, pasirinko tamsų viršelį, elegantišką dviejų puslapių išdėstymą, kur kiekvienas eilėraštis – du puslapiai, kairė ir dešinė, lyg dvi rankos.

Bleizgys yra gerai susipažinęs su lietuviška ir pasauline poetine tradicija – jo eilėraščiuose mirgėte mirga Čiurlionis (ne kaip kultūrinis ženkliukas, o kaip tikras kūrybos brolis), Rilke („Duino elegijų“ atgarsis), Sofoklis (tragedijos struktūra), Džoisa (Dublinas, krantinė, modernistinis sąmonės srauto principas), Greimas (netobulumas, struktūros problema). Bet svarbiausia – tai nėra intertekstinis žaismas. Tai – tikra intelektualinė genealogija, iš kurios autorius kyla ir į kurią grįžta kaip į namus.

Jo paties žodžiais: „skambinu tau

sė aštuonerius metus.

Pilnas šio tritomio albumo pavadinimas – „Laisvės paženklinči“. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“. Trijuose tomuose pavyko pagerbti 215 dailininkų, juose – apie 5 000 jų kūrinių. Norint surinkti medžiagą, teko kelis kartus apvažiuoti visą Lietuvą. Vis atsirasdavo naujų autorių su naujais kūrinių. Teko ir profesionalią aparatūrą įsigyti – skanierius, kompiuterius, nes tik tuomet galėjai kokybiškai paruošti leidinį.

Šį sumanymą galima ir reikėtų tęsti ir šiandien. Iš valdžios institucijų nebuvo jokio atgarsio. Valdininkai paprasčiausiai nesuprato, ką jie laiko rankose. Belieka apgailestauti, kad meno pažinimo ir supratimo apie meną jų nemokė jokioje mokykloje.

Tarp didžiųjų darbų, be abejo, yra ir dailininkų kūrybos monografijos, kurių, jei neklystu, net aštuonios. Prieš ryžtantis panašiai veiklai, pagal kokius kriterijus pasirenkate būsimos knygos herojų?

Kriterijai labai paprasti – pirmiausia ėmiausi tų autorių, kuriuos gerai pažinojau dar nuo studijų metų. Vertinau ir žavėjaisi jų kūryba. Pirmuosius žingsnius mano leidybiniame darbe padarė Lietuvoje atsiradęs daugiaspalvis japoniškas ofsetas. Jis leido džiaugtis kiekvienam autoriui, savo kūrinius pamačius albume ar kalendoriuje, kad reprodukcija ne daug kuo skiriasi nuo origina-lo.

Be jau aptarto tritomio ir kelių monografijų esu išleidęs ir per dešimt didelio formato kalendorių „Talentu ir širdimi“. Buvau sumanęs originalią rubriką – „Jauni, ateinantys vardai“, į kurią pateko dar besimokantys dailės studentai. Džiaugiuosi, kad keletas iš jų šiandien jau Dailės akademijos dėstytojai.

Įsibėgėjus darbams poligrafinis džiaugsmas pakylėjo imtis dar vienos

pasakyti / kad svarbu tik patirtis / visa kita nieko nereikia / net neegzistuoja“. Tai yra ir poetinė programa, ir moralinis principas. Bleizgys nerado apie patirtį – jis rašo iš patirties, ir ta patirtis yra tiek asmeninė, tiek žmogiškoji universalija.

„Šešėlių upė“ nėra lengva knyga. Ji reikalauja iš skaitytojo to paties, ko reikalauja iš paties autoriaus – noro pažvelgti į tamsą ir nepasitraukti. Bet ji nėra ir beviltiška. Kaip pats autorius yra pasakojęs apie savo psichoterapeutę dėstytoją, kuri pakeitė jo pasaulėžiūrą: „atsimink, kiek būtų žiaurumo, aplink visada bus per vieną milimetrą daugiau gėrio, kuris leidžia žmonėms eiti pirmyn ir neišnykti kaip rūšiai.“ Šis milimetras yra ir visoje knygoje – jis yra tas paskutinis eilutės posūkis, kai po visų šešėlių ir šerėlių atsiranda „ir aš plačiai atsimerkęs / žengiu į savo gyvenimo properšą“. Properša – nedidelė, gal vos žiūrima, bet ji yra.

„Šešėlių upė“ yra viena svarbesnių lietuviškos poezijos knygų pastaraisiais metais – ne dėl novatoriško stiliaus, ne dėl intelektualinių efektų, o dėl to, kas poezijoje reta ir brangu: iki galo bandomos ištarti tiesos.

įdėjos įgyvendinimo – leisti Baltijos šalių almanachą „Baltic Art“. Tai – alkio, užkeikto pasaulio pažinimo išdava. Baltija mus ne tik skiria, bet ir jungia, o mes apie autorius kituose krantuose nieko nežinojome.

Kokius asmenybės bruožus labiausiai vertinate?

Labiausiai vertinu darbštumą ir ištvermę, siekiant savo pasirinkto tikslo, nepamirštant dešimties Dievo įsakymų.

Turbūt nesuklysiu pasakęs, kad Atgimimo išvakarėse labiausiai Jus išgarsino fotografijų albumas „Žiedai tarp žiedų“. Tačiau ne mažiau reikšmingų Jūsų, kaip fotomenininko, darbų publikuota ir vėlesniuose albumuose – „Vizijos“, „Laisvės šviesa“, „Alanija-Osetija“, „Paminklas paminklui“ ir kt. Kas jums, dailininkui, fotografija? Kokia fotomenininko Dichavičiaus sėkmės paslaptis?

Į fotografiją atėjau atsitiktinai, vienos etnografinės ekspedicijos metu pramokęs fotografijos abėcėlės. Vėliau pajutau ir supratau, kad ji gali būti įdomus ir prasmingas, išraiškingas, savarankiškas kalbos būdas, praturtinantis vizualųjį pasaulį. Man, kaip dailininkui, susiformavo tokia mintis: paįsau – kaip mačiau, fotografuoju – kaip matau. Fotografuodamas bandau pritaikyti dailės patirtį, matomai tame ir yra jos galingesnė išraiška.

Kokius savo, kaip dailininko, darbus labiausiai vertinate?

Iš grafikos darbų galbūt labiausiai pavykusios knygų iliustracijos, visų pirma P. Nerudos poezijos rinkiniui „Mano laikas“. Ko gero, išskirčiau ir šilkografijos darbus „Mintis“ bei „Vilniaus universitetui – 400 metų“. Dar – akvarelių ciklą „Skulptūrinės vizijos“.

Pabaiga kitame numeryje